

нимаются изготовлением наркотиков, остается ненаказуемой по данной статье. Между тем такая деятельность может наносить огромный ущерб, поскольку налаженная подпольная лаборатория может в течение непродолжительного времени произвести партию наркотиков, которая удовлетворит незаконный спрос на них в течение нескольких лет.

В связи с достаточно широким распространением в Республике Беларусь деятельности подпольных лабораторий по производству наркотиков представляется необходимым ввести запрет на оборот инструментов или оборудования для изготовления наркотиков, дополнив статьи 327 и 328 УК таким предметом преступления, как «инструменты и оборудование, используемые для изготовления или переработки наркотических средств, психотропных веществ, их прекурсоров или аналогов». Требуется также издание нормативного правового акта, устанавливающего перечень инструментов и оборудования, которые могут использоваться для изготовления наркотиков, с включением в него указанных выше наименований.

Список основных источников

1. Пособие по профилактике потребления психоактивных веществ : учеб. пособие / П. Кук [и др.]. – Минск : Белсэкс, 2006. – 112 с.
2. Харевич, Д. Л. Противодействие наркопреступности: теория, законодательство, практика / Д. Л. Харевич // Государственно-правовое строительство в Республике Беларусь в контексте европейских правовых процессов : материалы междунар. науч. конф., Гродно, 20–21 марта 2004 г. : в 2 ч. / Гродн. гос. ун-т. – Гродно, 2004. – Ч. 2. – С. 172–175.
3. Воинов, Д. О. Проблемные вопросы противодействия незаконному изготовлению и переработке наркотиков / Д. О. Воинов // Курсантский вестник : сб. науч. тр. обучающихся / Акад. МВД. – Минск, 2017. – Вып. 2. – С. 40–45.
4. Харевич, Д. Л. О введении уголовной ответственности за незаконный оборот инструментов или оборудования, используемых для изготовления наркотических средств или психотропных веществ / Д. Л. Харевич // Юстыцыя Беларусі. – 2006. – № 6. – С. 47–49.

УДК 343.36

I. А. Гааг

*дацэнт кафедры крымінальнага права і крыміналогіі
Кемераўскага дзяржаўнага ўніверсітэта,
кандыдат юрыдычных навук, дацэнт (Расія)*

АСАБЛІВАСЦІ АБ'ЕКТЫЎНАГА БОКУ НЕЗАКОННАГА ЗАТРЫМАННЯ (ч. 1 арт. 301 КК РФ, арт. 397 КК РБ)

У айчынным праве тэрмін “затрыманне” выкарыстоўваецца ў трох сэнсавых значэннях: 1) як адміністрацыйнае затрыманне; 2) як крымінальнапрацэсуальнае затрыманне; 3) як затрыманне, звязанае з выкананнем прысуду.

Крымінальна-працэсуальнае і адміністрацыйнае затрыманні маюць шмат агульнага. Абодва віды затрымання не належаць да мераў адказнасці ці пакарання, з'яўляючыся прэвентыўнымі (спыняльнымі) захадамі, якія прымяняюцца ў пазасудовым парадку ў сувязі з канкрэтным матэрыяльным правапарушэннем і абмяжоўваюцца даволі кароткімі тэрмінамі. Але ўсё ж паміж імі ёсць істотныя адрозненні па мэтах, тэрмінах, падставах і працэдуры ажыццяўлення. Таму, нягледзячы на паасобныя выпадкі, што сустракаюцца ў правапрымяняльнай практыцы, замена аднаго віду затрымання іншым цалкам недапушчальная. У ч. 1 арт. 301 КК РФ і ў арт. 397 КК РБ прадугледжваецца адказнасць менавіта за крымінальна-працэсуальнае затрыманне.

З моўнага пункту гледжання затрыманне асобы азначае яе ўтрыманне пад наглядом, пазбаўленне волі, свабоды выбару месца знаходжання паводле свайго меркавання, магчымасці бесперашкодна перамяшчання ў прасторы. Затрыманне ў спецыфічна юрыдычным сэнсе складаецца з дзвюх частак: фактычнага затрымання і яго працэсуальнага афармлення.

Фактычнае затрыманне — гэта сукупнасць актыўных дзеянняў, скіраваных на змяшчэнне асобы ў адпаведнае месца з пазбаўленнем магчымасці свабодна перамяшчацца ў прасторы. Фактычнае затрыманне складаюць: захоп асобы — узяцце чалавека з месца яго знаходжання, абмежаванне асабістай свабоды, дастаўленне ў орган дазнання ці папярэдняга следства, пазбаўленне магчымасці пакінуць месца, куды затрыманы быў дастаўлены.

Працэсуальнае афармленне затрымання — гэта сукупнасць актыўных дзеянняў, скіраваных на складанне працэсуальнага акта, які пацвярджае і абгрунтоўвае затрыманне. Патрабаванне працэсуальнага афармлення змяшчаецца ў арт. 92 КПК РФ (арт. 110 КПК РБ). Пры гэтым расійскі заканадаўца патрабуе толькі складання пратакола затрымання ў трохгадзінны тэрмін пасля дастаўлення падазронага ў орган дазнання або да следчага, тады як у Беларусі працэдура афармлення затрымання больш складаная і прадугледжвае таксама наступнае вынясенне пастановаў аб затрыманні. Кожны акт затрымання павінен адпавядаць усім патрабаванням крымінальна-працэсуальнага заканадаўства (ч. 2 арт. 92 КПК РФ, ч. 1 і 2 арт. 110 КПК РБ); састаўленне пратакола азначае складанне яго поўнага тэксту і падпісанне адпаведнай службовай асобай і самім затрыманым.

Неабходна адзначыць, што паведамленне кіраўніку следчага органу, пракурору і сваякам затрыманага аб дадзеным факце знаходзяцца па-за межамі крымінальна-працэсуальнага затрымання як прыкметы аб'ектыўнага боку аналізаванага складу злачынства, паколькі гэтае паведамленне не вызначае сутнасці затрымання і само па сабе не ўплывае на ягоную законнасць, з'яўляючыся адной з гарантыяў захавання людскіх правоў і законных інтарэсаў грамадзян.

Не мае дачынення да крымінальна-працэсуальнага затрымання прывод па крымінальнай справе. Згодна з арт. 113 КПК РФ, арт. 130 КПК РБ прыводу падлягаюць сведка, пацярпелы, падазроны ці абвінавачваны, якія не з'явіліся па выкліку. Нягледзячы на тое, што прывод таксама з'яўляецца мерай

працэсуальнага прымусу, ён істотна адрозніваецца ад затрымання па сваіх мэтах, падставах і пераліку асоб, у адносінах да якіх ён можа прымяняцца. Да таго ж прывод не можа паўплываць на правасуддзе як аб'ект крымінальна-прававой аховы.

Такім чынам, пад затрыманнем у ч. 1 арт. 301 КК РФ (арт. 397 КК РБ) трэба разумець прымусовая мера крымінальна-працэсуальнага характару, якая заключаецца ў пазбаўленні асобы на пэўны тэрмін свабоды выбару месца знаходжання і магчымасці перамяшчацца ў прасторы па сваім меркаванні, які ажыццяўляецца выключна ўпаўнаважаным на тое суб'ектам і толькі ў адносінах да асобы, што падазраецца ва ўчыненні злачынства.

Крымінальна-працэсуальнаму затрыманню ўласцівыя наступныя прыкметы: 1) прымусовы характар (г. зн. яно забяспечваецца дзяржаўным прымусам і не залежыць ад жадання ці згоды таго, хто яму падвяргаецца); 2) асабісты характар (затрымана можа быць толькі тая асоба, што падазраецца ва ўчыненні злачынства); 3) неабходнасць працэсуальнага афармлення, а іменна складання адпаведных працэсуальных актаў; 4) праваабмежавальная сутнасць (пазбаўленне затрыманага асабістай свабоды); 5) кароткачасовасць (дапускаецца на тэрмін не больш за 48 гадзін у Расіі і не больш за 72 гадзіны ў Беларусі); 6) дапускаецца толькі пры наяўнасці падстаў і ўмоў, прадугледжаных Крымінальна-працэсуальным кодэксам; 8) звязваецца з магчымасцю змяшчэння затрыманага ў ІЧУ або СІЗА; 9) ажыццяўляецца толькі спецыяльна ўпаўнаважаным суб'ектам.

Аналіз паняцця крымінальна-працэсуальнага затрымання дазваляе прыйсці да высновы, што незаконнае затрыманне можа быць учынена як шляхам актыўных дзеянняў, так і шляхам бяздзейнасці. Трэба пагадзіцца з М. І. Кавалёвым, што бяздзейнасць, таксама як і дзеянне, уяўляе сабой сплаў рэчаіснасці і юрыдычнай фікцыі ці мадэлі, а сутнасць пытання заключаецца ў тым, што крымінальная адказнасць наступае за *юрыдычную* бяздзейнасць — за неўчыненне пэўнага дзеяння, якое суб'ект *мусіў* і *мог* учыніць [1, с. 41–42], інакш кажучы — за невыкананне юрыдычнага абавязку. Канешне, тыя паводзіны, што складаюць змест фактычнага крымінальна-працэсуальнага затрымання, выяўляюцца пераважна ў актыўнай форме. Гэта датычыць захопу асобы, абмежавання яе свабоды, дастаўлення ў адпаведныя органы і перашкоджання пакіданню месца ўтрымання. Але само па сабе ўтрыманне магчыма і шляхам бяздзейнасці, г. зн. непрыняцця захадаў па вызваленні затрыманага. Працэсуальнае афармленне затрымання магчыма толькі шляхам учынення актыўных дзеянняў, але ў выпадках, калі незаконнасць затрымання звязана з адсутнасцю працэсуальнага афармлення, набываюць крымінальна-прававое значэнне пасіўныя паводзіны, г. зн. неўчыненне дзеянняў, якія суб'ект павінен быў (паводле крымінальна-працэсуальнага закона) і мог (з улікам усёй сукупнасці інтэлектуальных і фізічных мажлівасцяў) распачаць. Такім чынам, і фактычнае затрыманне, і незаконнае працэсуальнае афармленне гэтага затрымання могуць быць учыненыя як у форме актыўных дзеянняў, так і ў форме бяздзейнасці.

Для криминальнага права прадстаўляе цікавасць толькі незаконнае затрыманне. Незаконнасць затрымання мэтазгодна аналізаваць, абапіраючыся на схему падстаў і ўмоў затрымання, прапанаваную І. Л. Пятрухіным [2, с. 51]. У рамках гэтай схемы вылучаюцца: падставы затрымання (першага і другога парадку); умовы, якія дапускаюць затрыманне, абставіны, якія бяруцца пад увагу пры затрыманні; доказы падстаў і акалічнасцяў затрымання. Гэтая схема была распрацавана на аснове КПК РСФСР, таму яна не можа быць цалкам прынятая для характарыстыкі незаконнасці криминальна-працэсуальнага затрымання ў святле змененага заканадаўства.

Падставы затрымання прадугледжваюцца ў арт. 91 КПК РФ (арт. 108 КПК РБ). Расійскі заканадаўца дазваляе затрыманне пры наступных падставах: 1) калі асоба была заспета падчас учынення злачынства або непасрэдна пасля яго ўчынення; 2) калі пацярпелы або сведкі пакажуць на дадзеную асобу як на віноўніка; 3) калі на гэтай асобе ці на яе адзёны, пры ёй ці ў яе жыллі будуць знойдзены відавочныя сляды злачынства; 4) калі асоба намагалася схавацца; 5) калі асоба не мае пастаяннага месца жыхарства; 6) калі дадзеная асоба не вызначаная; 7) калі ў суд накіравана хадайніцтва аб абранні дадзенай асобе стрымальнай меры ў выглядзе ўзяцця пад варту. Пры гэтым для трох першых падстаў умовай затрымання з'яўляецца падазрэнне ва ўчыненні дадзенай асобай злачынства, за якое можа быць прызначана пакаранне ў выглядзе пазбаўлення волі; для трох наступных — наяўнасць аб'ектыўных дадзеных, якія дазваляюць падазраваць асобу ва ўчыненні злачынства і не супадаюць з падставамі затрымання; нарэшце, для апошняй падставы заканадаўца не прадугледжвае ніякіх умоў. Ажыццяўленне затрымання пры адсутнасці законных падстаў або ўмоў лічыцца незаконным.

Расійскае і беларускае криминальна-працэсуальнае заканадаўства не прадугледжвае ў якасці абавязковай умовы затрымання ўзбуджэння криминальнай справы. Адсюль вынікае, што фактычнае затрыманне можа быць прызнана законным нават пры адсутнасці ўзбуджанай криминальнай справы. Але пасля фактычнага затрымання трэба неадкладна (не пазней чым за тры гадзіны ў Расіі і 12 гадзін у Беларусі) вырашыць пытанне аб узбуджэнні криминальнай справы, бо пратакол затрымання з'яўляецца працэсуальным дакументам, які падлягае далучэнню да матэрыялаў криминальнай справы, а гэта немагчыма зрабіць, калі справы няма.

Алгарытм дзеянняў пры затрыманні сведчыць аб тым, што прыняцце адпаведнага рашэння і сам факт затрымання, як правіла, папярэднічае складанню пратакола. Таму фактычнае затрыманне, якое ажыццяўляецца без працэсуальнага афармлення, будзе незаконным па заканчэнні тэрміну, прадугледжанага ч. 1 арт. 92 КПК РФ (ч. 2 арт. 108 КПК РБ), нават калі падставы і ўмовы затрымання былі выкананыя.

Спробы прызнаць магчымасць незаконнага затрымання, якое б трывала даўжэй за 48 гадзін (ч. 2 арт. 94 КПК РФ) ці, адпаведна, 72 гадзіны (ч. 3 арт. 108 КПК РБ), з'яўляюцца, на нашу думку, непераканаўчымі, бо ў гэтых выпадках гутарка ўжо павінна весціся пра незаконнае трыманне пад вартай.

Такім чынам, дзеянні, якія ўяўляюць сабой фактычнае затрыманне і яго працэсуальнае афармленне, з'яўляюцца незаконнымі, калі: 1) адсутнічаюць прадугледжаныя крымінальна-працэсуальным законам падставы або ўмовы затрымання; 2) адсутнічае працэсуальнае афармленне фактычнага затрымання пасля сканчэння прадугледжаных для гэтага тэрмінаў.

Спіс асноўных крыніц

1. Ковалёв, М. И. Проблемы учения об объективной стороне состава преступления / М. И. Ковалёв. – Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1991. – 176 с.
2. Петрухин, И. Л. Неприкосновенность личности и принуждение в уголовном процессе / И. Л. Петрухин. – М. : Наука, 1989. – 256 с.

УДК 343.6

С. С. Григенча
адвокат Специализированной
юридической консультации «ЮрЭксперт»
Гродненской областной коллегии адвокатов (Беларусь)

ОТЛИЧИЕ КЛЕВЕТЫ ОТ СМЕЖНЫХ СОСТАВОВ

Клеветой является распространение заведомо ложных сведений, порочащих честь и достоинство лица или подрывающие его репутацию.

Согласно п. 8 постановления Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 23 декабря 1999 года № 15 «О практике рассмотрения судами гражданских дел о защите чести, достоинства и деловой репутации» порочащими являются такие не соответствующие действительности сведения, которые умаляют честь, достоинство или деловую репутацию гражданина либо деловую репутацию юридического лица в общественном мнении или мнении отдельных граждан, юридических лиц с точки зрения соблюдения законов, норм морали, обычаев (например, сведения о нечестности, невыполнении профессионального долга, недостойном поведении в трудовом коллективе, семье, сведения, порочащие производственно-хозяйственную и общественную деятельность, и т. п.) [1, с. 2].

По объективной стороне можно сказать, что состав клеветы будет сходен с составом гражданско-правового правонарушения, которое предусмотрено ст. 153 Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее — ГК) [2]. И там и там объектом правонарушения будет являться честь и достоинство лица. Основное отличие между названным уголовным преступлением и гражданским правонарушением заключается в субъективной стороне составов: уголовное преступление совершается только виновно, а гражданское правонарушение независимо от вины (т. е. как при ее наличии, так при ее отсутствии). Если распространявший такие сведения знал, что они не соответствуют действительности (вина в форме умысла), потерпевшему предоставляется